Een onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis*

A. De Nauw**

I. Inleiding

Er werd aan de Vrije Universiteit Brussel, dankzij subsidies van de Onderzoeksraad, een onderzoek verricht naar de toepassing van de Wet op de Voorlopige Hechtenis.[1] Dit onderzoek had een dubbele doelstelling:

1. Een objectieve indruk te krijgen van de praktische toepassing van de Wet op de Voorlopige Hechtenis, nu deze wet voortdurend het mikpunt van kritiek is, in die zin dat wordt beweerd dat de voorlopige hechtenis eigenlijk als straf wordt aangewend en verder als drukmiddel wordt gebruikt om bekentenissen af te dwingen.[2]

2. De impact te bepalen van de (laatste) wetswijziging van 13 maart 1973, die tot doel had de vrijheid van de verdachte op meer doeltreffende wijze te beschermen en dus de toepassing van de voorlopige hechtenis te beperken.[3] Deze tweede doelstelling is in het bijzonder van belang omdat de Minister van Justitie op 19 april 1989 een ontwerp van wet tot wijziging van de Wet op de Voorlopige Hechtenis heeft ingediend. Het is immers welhaast onontbeerlijk om de impact van de laatste wijziging van de wet te kennen alvorens een nieuwe wetswijziging goed te keuren. Meer bepaald staat hierbij de vraag centraal of ook langs wettelijke weg de verkondigde doelstellingen met het oog op een inperking van de toepassing van de voorlopige hechtenis kunnen worden bereikt.

Om deze dubbele doelstelling te realiseren werden een aantal gerechtelijke dossiers bestudeerd. Die kunnen een beter beeld van de praktijk verschaffen dan de beschikbare statistieken.

Er werd naar gestreefd onderzoek te doen in een arrondissement uit elk rechtsgebied van het land. Wegens problemen i.v.m. het beheer van de dossiers was het echter niet mogelijk in het arrondissement Luik de nodige gegevens te

---

* I.v.m. de voorlopige hechtenis, zie ook de Tribune op p. 243 e.v.

** Gewoon Hoogleraar strafrecht aan de Vrije Universiteit Brussel.

1. Dit artikel is slechts een samenvatting van het eindrapport van dit onderzoek, gedaan door S. DE CONINCK VAN NOYEN.

2. KRINGS, E., 'Overwegingen bij de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis', *R.W.*, 1984-85, 561-602.

3. BROSENS, W., 'Voorlopige hechtenis en de evolutie van het recht', in *Recht in beweging. Opstellen aangeboden aan Mr. Ridder René Victor*, Deurne-Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1973; DECLERCQ, R., 'Actuele problemen inzake voorlopige hechtenis', *R.W.*, 1974-75, 257-306.

verzamelen. Het onderzoek heeft al bij al dan ook slechts betrekking gehad op dossiers uit de arrondissementen Brussel, Antwerpen, Charleroi en Gent. In deze arrondissementen werd gekozen voor de bestudering van een steekproef van dossiers uit drie jaren. De onderzochte jaren betreffen 1972, 1974 en 1982. Er werd dus een jaar voor de wetswijziging gekozen, om de situatie voordien na te gaan, en een jaar meteen na de wetswijziging, om het effect ervan vast te stellen. Het jaar 1982 werd gekozen om na te gaan of de vastgestelde effecten van de wetswijziging bleven voortduren. Een meer recente datum was bij het begin van het onderzoek in 1985 uitgesloten omdat de eventueel te onderzoeken dossiers ten gronde dienden afgehandeld te zijn om bestudeerd te kunnen worden.

Vervolgens werd er voor gekozen om in deze jaren de dossiers uit twee maanden te bestuderen, en wel de maanden mei en november. Deze optie leek meer waarborgen te bieden voor de geldigheid van de uitkomsten dan een steekproef van één dossier op tien, omdat de praktijkervaring leert dat soms uitzonderlijke omstandigheden een grote invloed kunnen uitoefenen op de beslissing tot aanhouding. Zo is het b.v. duidelijk dat bij identificatie van de personen die bewust een ongegronde oproep i.v.m. een aanslag deden ten tijde van de aanslagen van de CCC, deze personen eerder werden aangehouden dan in andere periodes het geval is. Wegens het grote aantal dossiers in het arrondissement Brussel, werd voor dit arrondissement de steekproef beperkt tot de periode van 1 tot 16 mei van de betrokken jaren. Bij de verwerking van de onderzoeksresultaten werd hiermede rekening gehouden. De toestand van Brussel is steeds afzonderlijk behandeld.

Verder is het onderzoek speciaal gericht op zaken met eenzelfde tenlastelegging, met name diefstal met braak, inklimming of valse sleutels (art. 467 Sw.). Voor deze keuze zijn meerdere redenen aan te geven:

1. Dossiers waarin zo uiteenlopende tenlasteleggingen als doodslag, gewone diefstal en onopzettelijke doding voorkomen kunnen niet zonder meer vergeleken worden. Het eerste type dossier zal door zijn aard meer in aanmerking komen voor voorlopige hechtenis dan de andere twee. Men moet zich dus beperken tot eenzelfde misdrijf dat in zo ruime mate voorkomt dat vergelijkingen kunnen worden gemaakt en dat men zo ook de mogelijkheid schept om bepaalde factoren bij de toepassing van de voorlopige hechtenis op te sporen;

2. Zware diefstal is een tenlastelegging die op de ernstschaal van de strafbare feiten ongeveer het midden houdt, zodat louter op basis van het feit zelf geen argumenten bestaan om de dader ervan al dan niet aan te houden;

3. Er bestaat een redelijk aantal dossiers met deze tenlastelegging zodat een vergelijking tussen verschillende arrondissementen en binnen eenzelfde arrondissement tussen verschillende periodes mogelijk is.

Bij de uitvoering van het onderzoek werden 385 registratieschema's opgesteld op naam van elke verdachte. Deze registratieschema's bevatten volgende onderdelen:

– de sociale kenmerken van de verdachte;
– zijn gerechtelijk verleden;
– de aard van de tenlastegelegde feiten (wijze van kennisneming door de politie, plaats van het delict, wijze van uitvoering, voorwerp van de diefstal, betrapping van de verdachten, tijdstip,...);

– de stand van de opsporingen (bewijselementen, verklaringen van de verdachten, aanwijzingen m.b.t. andere strafbare feiten,...);
– de procedure (vorderingen van het parket, ondervraging door de onderzoeksrechter, motivering van het aanhoudingsbevel, termijnen, weigering van vrij verkeer, bevestiging, maandelijkse handhavingen, aanwezigheid van raadsman, tussentijdse opheffing, rechtsmiddelen, regeling van de rechtspleging,...);
– de duur van de hechtenis (stadium van de niet-verlenging, verhouding voorlopige hechtenis – straf,...);
– de berechting (weerhouden tenlastelegging, aard van de uitspraak, graad van de uitspraak, procedure op verzet of bij tegenspraak,...).

Naar arrondissement is de spreiding van de 385 in het onderzoek betrokken dossiers de volgende:

– Antwerpen:	123	(60 aangehouden + 63 niet aangehouden)
– Charleroi:	104	(51 aangehouden + 53 niet aangehouden)
– Gent:	80	(50 aangehouden + 30 niet aangehouden)
– Brussel:	78	(63 aangehouden + 15 niet aangehouden)

In de arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent waarin de dossiers uit dezelfde periodes werden bestudeerd, is er in totaal de volgende verdeling over de jaren:

* 1972:	91	(48 aangehouden + 43 niet aangehouden)
* 1974:	99	(49 aangehouden + 50 niet aangehouden)
* 1982:	117	(64 aangehouden + 53 niet aangehouden)

Bij deze cijfers moet echter worden opgemerkt dat de indruk bestaat dat zij vrij volledig het totaal aantal dossiers met gehechten uit de betrokken periodes benaderen. Dit is niet zo duidelijk wat de dossiers zonder gehechten betreft omdat in dit verband de parketten moeilijkheden hebben ondervonden bij de opsporing van de dossiers. Hierom zijn in het onderzoek ook geen kwantitatieve vergelijkingen gemaakt waarin alle dossiers betrokken waren. De voorkeur werd gegeven aan kwalitatieve vergelijkingen binnen de groep gehechten enerzijds en binnen de groep niet-gehechten anderzijds.

In de loop van de uitvoering van deze studie rezen tal van problemen van technische aard, vooral inzake de identificatie en de verzameling van de dossiers. In de meeste arrondissementen moesten er vooral i.v.m. de dossiers waarin geen sprake van hechtenis is, vergaande opzoekingen worden doorgevoerd in talrijke registers om het spoor van de dossiers terug te vinden. Verder is in enkele gevallen, ondanks de bereidwillige medewerking van de parketsecretariaten, nog veel inspanning nodig geweest om de dossiers te pakken te krijgen. Dit zij hier alleen gezegd om te beklemtonen dat de realisatie van een onderzoek als het onderhavige in ons land ontzaglijk veel tijd en geduld vergt en op een reeks problemen van materiële aard stuit.

In het kort bestek van dit artikel zal er vooral ingegaan worden op de volgende punten:
– welke factoren spelen een rol bij de beslissing tot aanhouding?
– hoe verloopt de procedure?

– welke is doorgaans de duur van de voorlopige hechtenis?
– is er sprake van een prejudiciërende werking van de voorlopige hechtenis?

II. De beslissing tot aanhouding

De grondige studie van de dossiers maakt het mogelijk een reeks vaststellingen te doen m.b.t. kenmerken die, bij een kwalitatieve vergelijking van beide groepen, vaker voorkomen bij de populatie van gehechten dan bij de groep van verdachten die niet van hun vrijheid werden beroofd.

Een aantal kenmerken i.v.m. de sociale identiteit van de verdachten komen meer voor in de populatie van gehechten. Na onderzoek van mogelijke verbanden tussen deze elementen mag voorzichtig worden besloten dat voorlopige hechtenis meer bevolen wordt t.a.v. verdachten met een gerechtelijk verleden, die ouder zijn dan 21 jaar, die geen inkomen uit arbeid halen en die geen beroep hebben.

Dit blijkt uit de volgende cijfers m.b.t. de totale groep van verdachten (307) in de drie arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent:

Strafregister	*V.H.*		*Geen V.H.*	
ja	96	(59,6%)	66	(45,2%)
geen	65	(40,4%)	80	(54,8%)
	161		146	

Leeftijd	*V.H.*		*Geen V.H.*	
21 jaar	38	(23,6%)	45	(30,8%)
21-29 jaar	74	(46%)	67	(46%)
30-39 jaar	34	(21,1%)	25	(17%)
40-49 jaar	10	(6,2%)	7	(4,8%)
50-59 jaar	4	(2,5%)	1	(0,7%)
60-69 jaar	1	(0,6%)	1	(0,7%)
	161		146	

Bron v. inkomen	*V.H.*		*Geen V.H.*	
* uit arbeid	48	(29,8%)	76	(52,8%)
* onregelmatig	11	(6,8%)	2	(1,4%)
* niet te controleren	19	(11,8%)	15	(10,3%)
* sociale uitkeringen	27	(16,7%)	17	(11,6%)
* geen inkomen	56	(34,7%)	36	(24,7%)
	161		146	

Beroep	*V.H.*		*Geen V.H.*	
zonder	21	(13%)	10	(6,8%)
leger	2	(1,2%)	7	(4,8%)
arbeider	39	(24,2%)	57	(39%)
bediende	6	(3,7%)	12	(8,2%)
restaurant/café	3	(1,9%)	2	
zelfstandige	10	(6,2%)	6	
vrij beroep	–		1	
huisvrouw	3	(1,9%)	10	(6,8%)
student	3	(1,9%)	8	(5,5%)
werkloos	59	(36,7%)	21	(14,4%)
zwartwerker	1	(0,6%)	1	(0,7%)
gepensioneerde	2	(1,2%)	1	(0,7%)
toestand onbekend	12	(7,5%)	10	(6,8%)
	161		146	

Verder onderzoek toont aan dat onder de personen met gerechtelijke antecedenten er meer zijn die ouder zijn dan 21 jaar, hun inkomen niet uit arbeid halen en werkloos zijn dan op grond van het algemeen gemiddelde zou kunnen worden verwacht.

Een andere groep personen die men ook frequenter terugvindt onder de gehechten, zijn de verdachten zonder vaste verblijfplaats in België en die een vreemde nationaliteit hebben:

Verblijfplaats	*V.H.*		*Geen V.H.*	
geen	30	(18,6%)	11	(7,5%)
ja	131	(81,4%)	135	(92,5%)
	161		146	

Nationaliteit	*V.H.*		*Geen V.H.*	
Belgen	115	(71,4%)	121	(82,9%)
buitenlanders	46	(28,6%)	25	(17,1%)
	161		146	

Er bestaat verder een duidelijk verband tussen de afwezigheid van woonplaats en de vreemde nationaliteit van de vermoedelijke daders vermits er in de totale onderzoekspopulatie slechts 23% vreemdelingen zijn, terwijl van de groep personen zonder verblijfplaats er 56% buitenlander is.

Wanneer men dieper ingaat op de antecedenten van de verdachten die worden aangehouden, stelt men vast dat de omstandigheid dat de vroegere veroordeling betrekking heeft op diefstal niet per se van invloed is op de beslissing tot aanhouding. De zwaarte van de vroegere veroordeling is schijnbaar belangrijker dan de aard van de feiten waarvoor de vroegere veroordeling uitgesproken werd.

Deze vaststellingen m.b.t. de antecedenten van de verdachten gelden grotendeels voor de arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent. Voor het arrondissement Brussel konden geen relevante vaststellingen worden gedaan omdat het aantal niet-gehechten, dat in aanmerking kwam voor een dergelijke vergelijking, te gering was (15). Overigens gaan deze vaststellingen m.b.t. het gerechtelijk verleden van de verdachten zowel voor 1972 als voor 1982 op. Voor 1974 werd daarentegen vastgesteld dat de antecedenten minder invloed hebben.

De bestudering van de klassieke sociale kenmerken van de verdachten geeft reeds een idee van de factoren die bepalend kunnen zijn bij een beslissing tot aanhouding. Hier werd deze studie evenwel vervolledigd met een onderzoek van de aard van de tenlastegelegde feiten en de stand van de opsporingen op het ogenblik dat in de dossiers eventueel de vraag rijst naar de uitreiking van een bevel tot aanhouding. Aanhoudingsbevelen worden immers dikwijls gemotiveerd met een verwijzing naar de ernst der feiten en naar de noodzaak van het onderzoek. Het kan dus inderdaad nuttig zijn de sociale kenmerken aan te vullen met kenmerken die voortvloeien uit de aard der feiten en de stand van het onderzoek.

Men kan met enige voorzichtigheid stellen dat i.v.m. de aard van de feiten en de stand van het onderzoek er meer gehecht wordt:

– wanneer het parket dadelijk wordt verwittigd door de politiediensten, wat vooral het geval is voor feiten die 's nachts worden gepleegd langs de openbare weg en waarvan de dader(s) op de plaats zelf of in de onmiddellijke nabijheid

worden aangetroffen, dus i.v.m. feiten die op heterdaad zijn vastgesteld. De hier gelegde verbanden blijken uit de omstandigheid dat onder de diefstallen gepleegd op de openbare weg het aandeel van feiten waarbij de dader onmiddellijk wordt gevat (39% tegenover een gemiddelde van 23,1%) en van feiten die 's nachts worden gepleegd (75,3% tegenover een gemiddelde van 62,1%) naar verhouding nogal groot is. Men moet zich in dit verband dus de vraag stellen of het politieoptreden niet een beslissende invloed uitoefent op de onderhavige beslissing tot aanhouding;

– wanneer de noodwendigheden van het onderzoek groter zijn, vooral wanneer het te verwachten is dat andere feiten vermoedelijk aan het licht zullen komen en de verdachte ontkent;

– naarmate de waarde van het gestolene stijgt, o.m. vanwege de hoeveelheid gestolen zaken of omdat het om auto's gaat.

Dit laatste blijkt b.v. uit de volgende cijfers:

Voorwerp van de diefstal	*V.H.*		*Geen V.H.*	
eigen gebruik	32	(18,4%)	48	(37,5%)
geldsommen	43	(24,7%)	31	(24,2%)
geringe waarde	37	(21,3%)	27	(21,1%)
wagens	34	(19,5%)	12	(9,3%)
grote waarde	28	(16,1%)	10	(7,8%)
	174		128	

Aangezien er soms verschillende goederen werden gestolen, komen de totalen in de kolommen niet overeen met deze van het aantal dossiers.

Deze kenmerken m.b.t. de aard van de feiten en de stand van de opsporingen zijn grotendeels terug te vinden in de dossiers met gehechten uit de vier arrondissementen in de bestudeerde periodes.

III. Het verloop van de procedure

De wetgever heeft bij de Wet van 13 maart 1973 de regeling van de voorlopige hechtenis, vastgesteld bij de Wet van 20 april 1874, veranderd door op verschillende punten de procedure ingrijpend te wijzigen[4]:

a. Het recht van hoger beroep van de procureur des Konings tegen beschikkingen van de onderzoeksrechter, die weigert in te gaan op een vordering tot aanhouding, werd opgeheven (artikel 1 lid 4 van de wet);

b. De motiveringseisen inzake de aflevering van het bevel tot aanhouding en de beslissingen van de onderzoeksgerechten tot voortzetting van de voorlopige hechtenis werden verscherpt (artikel 2 van de wet);

c. Een procedure voor de raadkamer werd ingevoerd in geval van een afwijkende conclusie van de procureur des Konings op een voorstel van de onderzoeksrechter tot opheffing van het bevel tot aanhouding (artikel 6 van de wet).

4. BERNARD-TULKENS, F. en BOSLY, H.D., 'La loi du 13 mars 1973 relative à la détention préventive. Réforme de type procédurale. Indemnisation', *R.D.P.*, 1973-74, 797-831.

Deze wijzigingen hadden tot doel de toepassing van de voorlopige hechtenis te beperken.

Uit de analyse van de dossiers nu blijkt dat de onderzoeksrechters vrij regelmatig vorderingen van het openbaar ministerie die strekken tot aflevering van een aanhoudingsbevel, afwijzen. Wanneer men de drie onderzochte periodes vergelijkt, valt op dat de meeste afwijzende beschikkingen van de onderzoeksrechters in 1982 (35 op een totaal van 43) te situeren zijn. Er kan worden vermoed dat de opheffing van het rechtsmiddel van het parket de onderzoeksrechters op dit punt mondiger heeft gemaakt.

Bij onderzoek van de voorstellen van de onderzoeksrechters strekkende tot opheffing van het aanhoudingsbevel, valt het op dat er geen dossiers zijn met afwijkende conclusies van de procureur des Konings. Er rijst dan ook het vermoeden dat de onderzoeksrechters dergelijke voorstellen enkel formuleren wanneer ze zeker zijn niet op een weigering van het parket te stuiten.

De studie van de motiveringen van het aanhoudingsbevel laat toe te poneren dat 'het belang van het onderzoek' en 'het gevaar voor herhaling' het meest worden ingeroepen.[5]

Ondanks de verscherping van de motiveringsplicht door de Wet van 13 maart 1973 is in een aantal dossiers (± 13%) het aanhoudingsbevel niet gemotiveerd met verwijzing naar de gegevens eigen aan de zaak of de persoonlijkheid van de verdachte, zoals artikel 2 vereist.

Bij de motiveringen van de beschikkingen van de raadkamer n.a.v. de eerste maandelijkse handhaving wordt het belang van het onderzoek minder vaak ingeroepen dan bij de motivering van het aanhoudingsbevel. De meest aangehaalde motiveringen zijn: de gevaarlijke geestesgesteldheid van de verdachte, de ernst van de feiten en het gevaar voor herhaling.

De vergelijking tussen de jaren maakt duidelijk dat in 1982 de aanhoudingsbevelen vaak worden gemotiveerd op meerdere gronden, wat erop kan wijzen dat er een neiging bestaat om meerdere omstandigheden bij de motivering te combineren. Die vaststelling doet de vraag rijzen of de onderzoeksrechters niet vooral formeel de zwaardere motiveringseisen naleven.

Ook de raadkamers hebben in 1982 de neiging om in hun beschikkingen tot handhaving van het aanhoudingsbevel na één maand meerdere gronden tegelijk aan te halen.

De vergelijking tussen de arrondissementen laat toe vast te stellen dat er in het arrondissement Charleroi weinig afwijzende beschikkingen van de onderzoeksrechters zijn en veel invrijheidstellingen op voorstel van de onderzoeksrechters overeenkomstig artikel 6. Deze toestand kan wijzen op een bijzonder goede verstandhouding tussen de onderzoeksrechters en het parket in dit arrondissement.

Er bestaat tussen de vier arrondissementen qua motivering van de aanhoudingsbevelen vooral een hemelsbreed verschil i.v.m. het aantal aanhoudingsbevelen afgeleverd op grond van de overweging dat de verdachte geen verblijfplaats in België heeft. Dergelijke aanhoudingsbevelen komen zeer vaak voor in Brussel en in mindere mate in Antwerpen. Hun aantal is in Gent beperkt. In Charleroi wer-

---

5. Zie hierover de analyse van BOUTMANS, E., *Voorlopige hechtenis*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, nr. 112-124.

den geen aanhoudingsbevelen op deze grond afgeleverd. Een en ander blijkt uit volgende tabel m.b.t. de gronden aangehaald in de aanhoudingsbevelen[6]:

	Antwerpen	*Charleroi*	*Gent*	*Brussel*
geen verblijfplaats	31,7%	–	8%	54,4%
vluchtgevaar	6,7%	7,8%	6%	–
herhalingsgevaar	46,7%	39,2%	40%	25,4%
belang v/h onderzoek	43,3%	86,3%	44%	19%
ernst v/d feiten	38,3%	31,4%	32%	30,2%
gevaarl. geestesgesteldh.	38,3%	11,8%	12%	9,5%
gerechtelijk verleden	10%	25,5%	38%	17,5%

IV. De duur van de voorlopige hechtenis

Naast het chronologisch verloop van de procedure werd ook onderzocht hoe lang de voorlopige hechtenis duurde.

Voor de aanvang van het onderzoek op de terechtzitting kan het bevel tot aanhouding een onbeperkt aantal malen worden verlengd. De Belgische wetgeving bevat geen bepaling die de duur van de hechtenis tot een bepaalde termijn beperkt. Wel heeft de gearresteerde krachtens artikel 5 § 3 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden het recht om binnen een redelijke termijn berecht te worden of hangende het proces in vrijheid te worden gesteld. De redelijke termijn moet echter, in de zin van deze bepaling, niet in abstracto maar wel in het licht van de gegevens van elke zaak afzonderlijk worden beoordeeld. De rechtspraak desbetreffend gaat na of daden van onderzoek nog gaande zijn en zonder onverantwoorde vertraging worden verricht.[7]

Verschillende wetsvoorstellen zijn ingediend om een maximumtermijn te bepalen, o.m. het wetsvoorstel van de heer VAES waardoor de voorlopige hechtenis tot zes maanden zou beperkt worden (*Parl. St.*, Senaat, 1985-86, nr. 32) en het wetsvoorstel van de heer VAN DEN BOSSCHE, volgens hetwelk de hechtenis niet langer zou mogen duren dan zes maanden, wanneer het gaat om correctionele zaken, en twaalf maanden wanneer het criminele zaken betreft, met uitzondering van een mogelijke verdubbeling van deze termijn wanneer de misdaad de dood van het slachtoffer tot gevolg had (*Parl. St.*, Kamer, 1985-86, nr. 611).

De duur van de voorlopige hechtenis in de dossiers uit het onderzoek werd berekend in dagen vanaf het begin van de vrijheidsberoving tot op het ogenblik van de einduitspraak, hetzij in eerste aanleg, hetzij in hoger beroep. Voor de verwerking werden de gevallen van korte naar lange hechtenisduur geordend.

We geven in de eerste plaats de waarden voor het vijfentwintigste en het vijfenzeventigste percentieel, dit zijn de grenzen waartussen de middelste vijftig procent van de gevallen liggen. Daarnaast vermelden we de mediane duur: dat is de hechtenisduur die zich precies in het midden van de verdeling bevindt. Met ande-

6. Wanneer meerdere gronden aangehaald werden, zijn ze zonder uitzondering in aanmerking genomen.

7. MOTTET, A., 'Les délais en matière d'arrestation et de détention préventive en Belgique au regard de l'article 5 de la Convention européenne des droits de l'homme', *Rev. sc. crim.*, 1989, 27-44.

re woorden: de helft van de gehechten kreeg een kortere hechtenis, de andere helft een langere. Percentiëlen en mediaan hebben het voordeel dat ze, in tegenstelling tot het rekenkundig gemiddelde, niet beïnvloed worden door extreem hoge of extreem lage waarden.

In de meerderheid van de gevallen varieert de duur van de hechtenis voor alle gehechten in de arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent tussen 23 en 72 dagen en voor de verdachten die tot op hun proces gehecht bleven tussen 39 en 113 dagen.

In het arrondissement Brussel schommelt, in de meerderheid van de gevallen, de duur van de voorlopige hechtenis tussen 34 en 106 dagen en voor de verdachten die gehecht bleven tot op de terechtzitting tussen 49 en 129 dagen.

Er werd ook onderzocht welke factoren de duur van de voorlopige hechtenis beïnvloeden. Uit het onderzoek omtrent de sociale kenmerken van de verdachten, de aard van de feiten en de stand van de opsporingen, werden enkele factoren geput om hun weerslag te onderzoeken op de duur van de hechtenis. Meer bepaald werd nagegaan of er invloed uitgaat:

- van de omstandigheid dat er één of meer verdachten zijn;
- van de aard van de verklaringen van de verdachten;
- van het bestaan van vroegere veroordelingen wegens diefstal;
- van het bestaan van vroegere veroordelingen tot een gevangenisstraf;
- van de omstandigheid dat er verwacht wordt dat andere feiten aan het licht kunnen komen.

Om desbetreffend mogelijke relaties te leggen werden de percentielen berekend en anderzijds enkele periodes in het verloop van de procedure onderscheiden.

Als besluit kan men in dit verband stellen dat duidelijk blijkt dat de voorlopige hechtenis vooral langer duurt wanneer er meer dan drie verdachten in dezelfde zaak betrokken zijn en ook wanneer de verdachte vroeger veroordeeld werd tot een gevangenisstraf van 1 tot 6 maand of wegens een diefstalmisdrijf. Wanneer er meer dan drie verdachten in dezelfde procedure betrokken zijn, bestaat kennelijk de indruk dat er voorafgaande afspraak of zelfs een begin van bendevorming bestond. De vaststelling m.b.t. de invloed van vroegere veroordelingen bevestigt de vroegere gegevens omtrent de motiveringen van de beschikkingen van handhaving. Desbetreffend werd vastgesteld dat het gevaar voor herhaling vaak als motivering wordt aangehaald. Ook werd reeds vastgesteld dat de ernst van voorafgaandelijke veroordelingen een weerslag heeft op de beslissing tot aanhouding.

Deze conclusies blijken duidelijk uit volgende cijfers:

a. in de 46 dossiers met één verdachte bedraagt de mediaan 35 dagen, terwijl hij in procedures met drie of meer verdachten 52 dagen bedraagt;

b. in de 90 dossiers waarin de verdachte geen gerechtelijke antecedenten inzake diefstallen heeft, bedraagt de mediaan 30 dagen en in de 71 dossiers waarin de vermoedelijke dader wel op dat gebied vroeger werd veroordeeld, 46 dagen;

c. in de 116 zaken waarin de verdachte vroeger geen gevangenisstraf tussen 1 en 6 maand had opgelopen, bedraagt de mediaan 31 dagen en in de 45 dossiers met een vermoedelijke dader die wel tot dergelijke straf was veroordeeld, 50 dagen.

Daarentegen is er weinig of geen verschil in de mediaan naargelang de aard van de verklaringen van de verdachten of de omstandigheid dat er andere feiten aan het licht kunnen komen. Deze elementen spelen dus, zoals hoger gezien, wel een rol bij de beslissingen tot aanhouding, doch niet bij de voortzetting van de hechtenis.

In het arrondissement Brussel echter spelen naast deze drie factoren de omstandigheid dat de verdachte bekent of ontkent en de mogelijkheid dat er andere feiten aan het licht zouden kunnen komen, duidelijk wel een belangrijke rol. De bestudeerde factoren blijken in Brussel ook sterker door te wegen dan in de andere arrondissementen.

Wanneer men verder peilt naar verschillen tussen de arrondissementen onderling stelt men vast dat de situatie in Antwerpen en in Charleroi eigenlijk gelijkwaardig is en dat de hechtenisduur in die arrondissementen het laagst is. In 1982 leunt de situatie te Gent dicht aan bij die van Antwerpen en Charleroi. Wat de twee andere jaren betreft is de toestand in Gent meer te vergelijken met die in Brussel.

Verder kan men door de jaren heen een gunstige evolutie vaststellen, ook in het arrondissement Brussel. In dit arrondissement neemt de marge van de hechtenis in de meerderheid der gevallen weliswaar toe, doch de mediaan vermindert.

Tenslotte is het opmerkelijk dat in Charleroi in weinig gevallen de voorlopige hechtenis voortduurt tot aan de berechting. Het percentage aangehoudenen die tot op de terechtzitting aangehouden blijven, is in de andere drie arrondissementen vrij gelijklopend. Dit blijkt uit volgende tabel:

Verwezen onder de banden	*% van de gehechten*
Antwerpen	40 op 60, dus 66,6%
Charleroi	7 op 51, dus 13,7%
Gent	30 op 50, dus 60%
Brussel	39 op 63, dus 61,9%

V. Voorlopige hechtenis en berechting

Voorlopige hechtenis gaat aan de uitspraak vooraf. In de literatuur wordt erop gewezen dat de uitspraak beïnvloed wordt door het feit of er wel of geen voorlopige hechtenis toegepast werd.[8] Het frequent toepassen van gedeeltelijk uitstel zou ondermeer verband houden met de voorlopige hechtenis. Hierbij rijst ook de vraag of er ook een onderscheid bestaat tussen de behandeling van zaken waarin de voorlopige hechtenis voor de zitting is opgeheven en deze waarin ze tijdens de zitting nog voortduurt. In het laatste deel van het onderzoek werd nagegaan of,

8. Zie wat België betreft: SNACKEN, S., *De korte gevangenisstraf*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1986, i.h.b. p. 50 e.v. en p. 72 e.v.; PEETERS, E., 'Een straftoemetingsonderzoek bij de correctionele rechter', *Panopticon*, 1988, 38-62, i.h.b. p. 42 en 48; VAN KERCKVOORDE, J. en PUTTAERT, M., 'Twintig jaar strafrechtspraktijk in België. De justitiële afhandeling van strafzaken van 1960 tot en met 1979', *Panopticon*, 1984, 507-525, i.h.b. p. 511-512.
Wat Nederland betreft: BERGHUIS, A.C. en TIGGES, L.M.C., 'Voorlopige hechtenis: toepassing, schorsing en zaken met lange duur', *W.O.D.C.*, 1981, i.h.b. p. 57 e.v.; OOMEN, C., *Voorlopige hechtenis en vrijheidsbenemende straffen*, 1970, i.h.b. p. 279 e.v.

naargelang voorlopige hechtenis al dan niet bevolen werd of al dan niet voortduurt tot op de terechtzitting, vaker een vrijheidsstraf zonder uitstel is uitgesproken dan een opschorting of een uitstel.

Er wordt in de literatuur ook dikwijls gesteld dat de termijn van de uitgesproken effectieve gevangenisstraf overeenkomt met de ondergane voorlopige hechtenis. De gegrondheid van deze bewering werd nagegaan door de verhouding tussen de duur van de voorlopige hechtenis en de duur van de gevangenisstraf die werd opgelegd, te bestuderen.

Om tot besluiten te komen bij de studie van mogelijke relaties werd het onderzoek verder toegespitst op zaken die m.b.t. het gerechtelijk verleden van de veroordeelden aan elkaar gelijk zijn.

Bij een vergelijking van de groep gehechten en niet gehechten komt in de arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent vooral het volgende naar voor:

– de ruime aanwezigheid van alternatieve vonnissen (geldboete, opschorting al dan niet met probatie, uitstel al dan niet met probatie) bij de niet-gehechten (61,7%) en de quasi-afwezigheid van zulke vonnissen bij de aangehoudenden (5;6%);

– een ruim aandeel van gevangenisstraffen met gedeeltelijk uitstel (45,3%) onder de aangehoudenen; deze groep is daarentegen zeer klein voor de niet-gehechten (5,5%);

– een niet onbelangrijk deel van de gehechten werd veroordeeld (18,6%) tot een effectieve gevangenisstraf van meer dan zes maanden maar deze vorm van straf komt bijna niet voor bij de verdachten die geen voorlopige hechtenis ondergingen (1,4%).

Wanneer men naar gelijkenissen zoekt tussen beide groepen, valt het meteen op dat vrijwel hetzelfde aantal personen tot een effectieve straf van minder dan zes maanden is veroordeeld.

De algemene trends in het arrondissement Brussel lijken veel op die in de andere arrondissementen: veelvuldige toepassing van het gedeeltelijk uitstel onder de aangehoudenen en van alternatieve vonnissen onder de niet-gehechten.

In de tweede plaats is het interessant na te gaan of onder de verdachten die gehecht werden er een onderscheid valt te noteren tussen de personen die gehecht zijn gebleven tot hun berechting en zij die gedurende de procedure in voorlopige vrijheid werden gesteld.

Wat dan opvalt, is dat geen enkel alternatief vonnis wordt uitgesproken in het geval van personen wier voorlopige hechtenis wordt gehandhaafd tot bij hun berechting, terwijl dit nog wel het geval is voor 10,7% van de veroordeelden die voorlopig in vrijheid werden gesteld.

Het aantal personen die gedeeltelijk uitstel bekomen is slechts iets groter bij dezen die voorafgaandelijk vrijkwamen (49,4%) dan bij de personen die aangehouden bleven tot op de terechtzitting (43,4%).

Het aantal personen die tot een gevangenisstraf van minder dan zes maanden of tot een gevangenisstraf van meer dan zes maanden worden veroordeeld, is onder degenen die gehecht blijven vrij groot (52,6%) en beperkt onder de invrijheidgestelde verdachten (29,3%).

De krachtlijnen die zich op deze punten in de drie arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent voordoen, komen ook in het arrondissement Brussel

voor, zij het met een enkele nuancering: het aantal veroordelingen tot een gevangenisstraf van meer dan zes maanden onder de personen wier voorlopige hechtenis werd opgeheven, is vrij groot. Doch verder wordt te Brussel zoals in de andere arrondissementen geen alternatief vonnis uitgesproken t.a.v. personen die aangehouden op de zitting verschijnen. Deze verdachten worden ofwel tot gedeeltelijk uitstel ofwel tot effectieve gevangenisstraffen veroordeeld.

Ook de verhouding tussen de voorlopige hechtenis en de uitspraak ten gronde werd onderzocht. Over het algemeen is de uitgesproken gevangenisstraf langer dan de voorlopige hechtenis.

Men kan dus stellen dat het frequent hanteren van gedeeltelijk uitstel voor de verdachten die in voorlopige hechtenis zijn genomen (45,3% der gevallen), niet noodzakelijk betekent dat de termijn van de uitgesproken effectieve gevangenisstraf volledig overeenstemt met de reeds ondergane voorlopige hechtenis. Wel wordt de duur van de voorlopige hechtenis haast steeds gedekt (86,3%).

Er is echter wel een evolutie in de loop van de jaren merkbaar: in 1972 bedroeg het aantal gevallen waarin de duur van de gevangenisstraf gelijk was aan die van de ondergane hechtenis 2%; in 1974 klom het tot 12,2% om in 1982 het peil van 35,9% te bereiken.

Wanneer men vervolgens overgaat tot een vergelijking tussen de arrondissementen, stelt men een duidelijk onderscheid vast tussen Charleroi en de andere arrondissementen. In Charleroi is het aantal gevallen waarin de gevangenisstraf langer duurt dan de hechtenis kleiner dan in de andere arrondissementen. Dit onderscheid moet in verband worden gebracht met vroegere vaststellingen omtrent de handhaving van de voorlopige hechtenis. In Charleroi was het percentage aangehoudenen die van hun vrijheid beroofd bleven, vrij gering in vergelijking met Antwerpen, Gent en Brussel. Men mag dus aannemen dat wanneer de voorlopige hechtenis gehandhaafd wordt er ook meer kans is dat de uitgesproken straf de ondergane voorlopige hechtenis overtreft.

De aangehaalde arrondissementele verschillen blijken uit volgende tabel:

Populatie gehechten	*Antwerpen*	*Charleroi*	*Gent*	*Brussel*
* Vrijspraken	–	2 (3,9%)	3 (6%)	–
* Geen verhouding	1 (1,6%)	–	4 (8%)	–
* Opschorting + uitstel	–	8 (15,6%)	1 (2%)	3 (4,7%)
* Gevangenisstraf kleiner dan V.H.	2 (3,3%)	1 (1,9%)	–	3 (4,7%)
* Gevangenisstraf gelijk aan V.H.	13 (21,6%)	12 (23,5%)	5 (10%)	16 (25,4%)
* Gevangenisstraf groter dan V.H.	44 (73,3%)	28 (54,9%)	37 (74%)	41 (65,1%)

Al te vlugge conclusies omtrent de prejudiciërende werking van de voorlopige hechtenis moeten dus worden vermeden. Daarom lijkt het aangewezen bij de vergelijking van de populaties (niet gehechten en personen wier voorlopige hechtenis opgeheven of gehandhaafd werd) rekening te houden met bepaalde gegevens die de uitspraak kunnen beïnvloeden.

Een van deze gegevens is ongetwijfeld het gerechtelijk verleden. Zoals hiervoor reeds werd aangegeven, werd inzake het gerechtelijk verleden rekening gehouden met de aard van de vroeger gepleegde misdrijven en met de aard van de vroeger uitgesproken veroordelingen.

Wat de aard van de vroeger gepleegde misdrijven betreft, spreekt het vanzelf dat de groep personen met specifieke antecedenten van diefstal interessante vergelijkingen mogelijk maakt. Onder de totale populatie van 307 verdachten uit de arrondissementen Antwerpen, Charleroi en Gent over de drie jaren, waren er 115 met zulke antecedenten. Van die 115 personen, werden er 44 niet aangehouden, 30 werden gedurende het onderzoek in vrijheid gesteld en 41 bleven tot bij hun berechting van hun vrijheid beroofd, zoals in onderstaande tabel is aangegeven:

Specifieke Antecedenten	*Geen V.H.*	*V.H*	
		Opgeheven	*Gehandhaafd*
Niet van toepassing	3 (6,8%)	3 (10,0%)	–
Vrijspraak	3 (6,8%)	1 (3,3%)	–
Geldboete alleen	1 (2,3%)	–	–
Opschorting	–	–	–
Probatieopschorting	–	–	–
Uitstel	16 (36,4%)	–	–
Probatieuitstel	1 (2,3%)	–	–
Gedeeltelijk uitstel	1 (2,3%)	8 (26,6%)	8 (19,5%)
Gedeeltelijk probatieuitstel	–	–	1 (2,4%)
Gevangenisstraf minder dan 1 m.	4 (9,0%)	1 (3,3%)	–
Gevangenisstraf minder dan 6 m.	13 (29,5%)	10 (33,3%)	14 (34,1%)
Gevangenisstraf meer dan 6 m.	2 (4,5%)	7 (23,3%)	16 (39,0%)
Internering	–	–	2 (4,9%)
	44 (100%)	30 (100%)	41 (100%)

Bij een vergelijking van de drie groepen, stelt men vast dat de weerslag van de voorlopige hechtenis minder scherp is. Hierbij valt vooral op dat het aantal veroordelingen tot een effectieve gevangenisstraf van minder dan zes maanden in de drie groepen niet erg uiteenloopt.

Wat de aard van de vroeger uitgesproken veroordelingen betreft, werd er gekozen voor een vergelijking onder de personen die vroeger tot een gevangenisstraf van meer dan 1 maand en minder dan 6 maanden werden veroordeeld, en dit enerzijds omdat het hier gaat om personen met antecedenten en anderzijds omdat deze groep desalniettemin nog in aanmerking kan komen voor uitstel (art. 8 van de Wet van 29 juni 1964). Het resultaat van deze vergelijking was dat 71 verdachten vroeger reeds tot zulke gevangenisstraf werden veroordeeld. Onder hen werden er 26 niet aangehouden, 19 werden gedurende het onderzoek in vrijheid

gesteld en 26 bleven aangehouden tot hun berechting. Voor deze verschillende groepen was de uitspraak de volgende:

Vroegere veroordeling tot gevangenisstraf 1-6 maanden	*Geen V.H.*	*V.H.* *Opgeheven*	*Gehandhaafd*
Niet van toepassing	1 (3,8%)	–	–
Vrijspraak	2 (7,7%)	3 (15,8%)	–
Geldboete alleen	–	–	–
Probatieopschorting	–	–	–
Uitstel	4 (15,4%)	–	–
Probatieuitstel	1 (3,8%)	–	–
Gedeeltelijk uitstel	2 (7,7%)	4 (21,0%)	4 (15,4%)
Gedeeltelijk probatieuitstel	–	–	1 (3,8%)
Gevangenisstraf minder dan 1 m.	3 (11,5%)	1 (5,2%)	–
Gevangenisstraf minder dan 6 m.	13 (50,0%)	6 (31,6%)	10 (38,5%)
Gevangenisstraf meer dan 6 m.	–	5 (26,3%)	10 (38,5%)
Internering	–	–	1 (3,8%)
	26 (100%)	19 (100%)	26 (100%)

Wat de weerslag van de voorlopige hechtenis betreft, kan tenslotte worden vastgesteld dat personen die nooit werden gehecht toch nog van een alternatieve uitspraak hebben genoten. Dit percentage is echter gering in vergelijking met de vroegere vaststellingen voor de totale populatie (19,1% tegen 61,7%). Wat vooral opvalt is dat in alle groepen de personen die tot een effectieve vrijheidsstraf werden veroordeeld, een meerderheid vormen.

Men kan dus stellen dat de prejudiciërende werking van de voorlopige hechtenis minder groot is, wanneer men populaties met gelijkaardige antecedenten in aanmerking neemt. Tevens is het zo dat m.b.t. populaties met specifieke antecedenten meer effectieve gevangenisstraffen worden uitgesproken dan t.a.v. personen die niet gehecht werden, zelfs wanneer de antecedenten geen beletsel voor de toekenning van uitstel vormen.

VI. Algemene besluiten

Al is het niet mogelijk geweest kwantitatieve vergelijkingen te maken tussen de periodes in de drie onderzochte jaren en tussen de vier arrondissementen die zijn

betrokken bij het onderzoek, men ontkomt niet aan de indruk dat er desbetreffende verschillen bestaan op talrijke gebieden. De tendens om aangehouden personen te hechten lijkt het grootst te zijn in het arrondissement Brussel, het laagst in de arrondissementen Antwerpen en Charleroi, terwijl het arrondissement Gent er tussenin ligt. Wat de voortzetting van de hechtenis betreft, is de toestand ongeveer dezelfde in de arrondissementen Antwerpen, Gent en Brussel. In Charleroi worden daarentegen zeer weinig aanhoudingsbevelen tot op de dag van de terechtzitting gehandhaafd. De hechtenistendens schijnt in 1982 ongeveer op hetzelfde peil te liggen als in 1972. In 1974 lag die blijkbaar lager. De tendens om de bevolen hechtenis langer te handhaven was in 1972 ogenschijnlijk groter dan in 1974 en in 1982.

Op de vraag of langs wettelijke weg de toepassing van de voorlopige hechtenis kan worden ingeperkt, zoals de wetgever dat in 1973 gewenst heeft en thans nog verder wil realiseren, kan op grond van het verricht onderzoek geen eenduidig antwoord worden gegeven.

Zoals hoger vermeld zijn bepaalde wijzigingen van de Wet van 20 april 1974 dode letter gebleven wanneer men de resultaten van het onderzoek bekijkt. Dat is b.v. het geval met de procedure tot opheffing van de hechtenis op voorstel van de onderzoeksrechter (art. 6). De verscherpte motiveringsplicht van het aanhoudingsbevel was door de wetgever beschouwd als een middel om de toepassing van de dwangmaatregel te beperken; de zwaardere eisen inzake motivering worden echter blijkbaar niet altijd nageleefd. Men kan zich dus afvragen of met een verscherping van de motiveringsplicht veel te bereiken is. Ten andere rijst nog de vraag of een motivering die formeel volmaakt aan de wet beantwoordt niet soms de vorm van een stijlfiguur aanneemt, die de geest van de wet niet altijd eerbiedigt. Daarentegen kan zonder twijfel worden gesteld dat de afschaffing van het rechtsmiddel van de procureur des Konings tegen beschikkingen van onderzoeksrechters die weigeren in te gaan op de vorderingen tot aanhouding, wel effect heeft gehad. Sedert de opheffing van het hoger beroep worden veel meer beschikkingen in die zin gewezen.

Het onderzoek heeft toegelaten een reeks bedenkingen te maken omtrent de opportuniteit van het wetsontwerp, dat door de Minister van Justitie op 19 april 1989 in de Senaat werd neergelegd. Dit wetsontwerp (*Parl. St.*, Senaat, Zittijd 1988-89, nr. 658-1) betreft gans de Wet op de Voorlopige Hechtenis. Het onderzoek laat toe bepaalde aspecten ervan kritisch te bekijken.

De artikelen 1 en 2 van het wetsontwerp hebben betrekking op de termijn van politionele vrijheidsberoving. Zij bepalen o.m. dat de vrijheidsbeneming in geen geval langer mag duren dan vierentwintig uren te rekenen vanaf het ogenblik dat de verdachte, ingevolge het optreden van de overheid, niet meer beschikt over de vrijheid van komen en gaan. Dergelijke bepaling lijkt dringend nodig want uit het onderzoek blijkt dat in een aantal arrondissementen een andere opvatting bestaat omtrent de bepaling van het tijdstip waarop de vrijheidsbeneming begint te lopen.

Artikel 16 van het wetsontwerp schaft de aparte regeling af m.b.t. de gevallen waarin de verdachte geen verblijfplaats in België heeft. In dergelijke gevallen volstaat thans die omstandigheid om een persoon tegen wie aanwijzingen van schuld rijzen na ondervraging onder aanhoudingsbevel te plaatsen. Een bijzondere motivering is niet vereist. Uit het onderzoek blijkt dat van die wettelijke mogelijkheid

in bepaalde arrondissementen, en vooral in Brussel, veelvuldig gebruik wordt gemaakt. De voorgestelde opheffing is dus een gelukkig initiatief.

Dezelfde bepaling stelt een nadere omschrijving voor van de gronden van voorlopige hechtenis, met name gevaar voor herhaling, onttrekking aan het gerecht en de noodwendigheden van het onderzoek. Uit het onderzoek blijkt dat er thans zeer vaak andere gronden worden aangehaald, zoals b.v. de ernst van de feiten of de gevaarlijke geestesgesteldheid. Er kan echter niet onmiddellijk worden besloten dat de voorgestelde beperking van de gronden het aantal aanhoudingsbevelen zal doen verminderen omdat thans meerdere gronden vaak te samen worden aangehaald, zowel in de aanhoudingsbevelen als in de beschikkingen van de raadkamer.

Artikel 17 van het wetsontwerp voert terug het recht van het openbaar ministerie in om hoger beroep aan te tekenen tegen de weigering van de onderzoeksrechter om een aanhoudingsbevel uit te reiken. Het onderzoek laat toe enerzijds te stellen dat voor de opheffing van dit rechtsmiddel het parket hiervan weinig gebruik maakte en anderzijds dat er sedertdien veel afwijzende beschikkingen zijn. Het is niet uitgesloten dat tengevolge van de voorgestelde wijziging het aantal afwijzende beschikkingen zou verminderen en dus het aantal aanhoudingsbevelen zou toenemen.

Artikel 24 van het wetsontwerp bevat de huidige regeling inzake de opheffing tot aanhouding omdat dit systeem in de praktijk voldoening zou schenken. Deze situatie wordt door het onderzoek niet bevestigd. Men krijgt integendeel de indruk dat de onderzoeksrechters pas een voorstel tot handlichting van het aanhoudingsbevel formuleren als ze zeker zijn dat het openbaar ministerie ermee instemt. Daarom rijzen er vragen naar de wenselijkheid van het behoud van het huidig stelsel. Het lijkt misschien raadzaam dat aan de onderzoeksrechter de bevoegdheid wordt verleend om zijn voorstel rechtstreeks aan de raadkamer voor te leggen, die na een debat op tegenspraak zal beslissen i.p.v. dit debat afhankelijk te maken van de zienswijze van het openbaar ministerie.